

RENDET RAKNI A SZEMÉLYKÖZI TEREKBE

Gregus Zoltán beszélgetése Hörcher Ferenc
filozófussal és költővel

**Az értelmi legyen
érezketes, az érzéki
legyen gondolati. Nincs
köztük fal, minőségi
ugrás, nem félnek
egymásba átfordulni.**

■ – *Voltak korok, amikor a költészet meghatározó szerepet vállalt az ember számára fontosabb értékek, valamiféle világgép kialakításában. Lehetségesnek tartod-e, hogy ma is az emberi lét, az életvilág kérdéseire válaszol, hogy valamilyen módon bemutatja azt, támpontokat és mértéket nyújt számára, vagy inkább egyéni, individuális tapasztalatok jelennek meg benne?*

– Szerintem a két dolog – válaszolni az emberi lét, az életvilág kérdéseire, s ezáltal támpontot, mértéket nyújtani az ember számára, illetve egyéni, individuális tapasztalatokról számot adni – valójában nem különül el egymástól. Ez az elkülönítés az irodalomtudomány modernista-romantikus törekvése, nem több. A költészet, ahogy annak idején Vicónál, ma is az egyéni tapasztalatok megjelenítésén keresztül ugyanúgy támpontokat, mértéket keres az ember számára, mint a filozófia.

– *Igen, de valahol ez az összetartó vagy rendezett világ vált kérdésessé korunkban. Heideggernél a művészet még költés, egy történelmi világ rejtett újraalapozása vagy megköltése, értelemalakzatok felvillantása, és ez elég nagy feladatot ró a költészetre is. Képes még a költészet a világ ilyenfajta rendezettségét biztosítani?*

– Bevallom, a költészet kapcsán nem Heidegger a támpontom. Őt ugyanúgy rejtett, de ki nem teljesedett költőnek látom, mint Platón, csak az utóbbi szövegeinek a szépsége kiegyensúlyozottabb. De érdemben is megpróbálok válaszolni a kérdésedre. Ha nem is tudja rendezet-

té tenni a világot, a költészetet mégis olyan megismerésmódnak látom, amely sokkal közelebb tud férkőzni, persze már nem a lét nagy kérdéseihez, hanem csupán az emberi életvilág sajátos, sokszor fogalmilag pontosan meg nem határozható jelenségeihez. Hogy a költészetet és a filozófiát egyenrangú megismerésmódnak tartom, amelyek között ráadásul elég könnyű az átjárás, annak az a magyarázata, hogy a filozófiában is alapvetően a gyakorlati filozófia érdekel – vagyis az a bölcséleti vizsgálódás, amely az emberi élettel kapcsolatos. E területen, az emberi természet felfedezésének „küldetésében”, úgy gondolom, a költészet tényleg nincs semmilyen értelemben hátrányban a filozófiával szemben.

– *Az egyre fragmentálódó világunkban lehetséges még a modernitás szellemiségéhez köthető kultúraelfogás, azaz a filozófia és a művészet összetartó ereje, a közös világ kialakítására tett kísérlet vagy törekvés? Van-e valamiféle közös szellemi tartás vagy együtt gondolkodás a kettő között?*

– Szerintem épp a posztmodern, késő modern segített hozzá bennünket annak regisztrálásához, hogy a filozófia és a művészet valóban különböző nyelven szólal meg, de hosszú távon nem tudnak széttartani, mert nem autonóm, önmagában megálló egyik sem. Egzisztenciális aspektusok, perspektívák, metszetek. Ugyanannak az emberi életnek az aspektusai, perspektívái, metszetei, s ugyan-az a (részvételi részt vevő) megfigyelő alkotja meg őket.

Hozzám mindenestre az a költészet áll közel, amely – Emily Dickinsontól, Eliottól, Rilketől elindulva s aztán Audenen, Ginsbergen át, Szymborskán és Pilinszky-n keresztül Oravecz Imréig és Kemény Istvánig vezetően – a versszédben az individuális tapasztalatot visszaadva próbál valami egyszerre egyetemes és ugyanakkor személyes, gyakorlatias tudásig (Polányi, Oakeshott) eljutni. Úgy gondolom, ugyanebbe az irányba mutat a fenomenológia legjobbainak erőfeszítése, az egyes szám első személyű tapasztalat feldolgozásán keresztül ők is az emberi létformáról szeretnének valamit mondani, Husserltól és Heideggertől Levinasig és Chrétienig.

– *A fenomenológia említéséről jut eszembe, hogy néha filozófiai szakzsargon is becsempészelt a költészetedbe, filozófusok neveit vagy kifejezéseket. Például A házasság fenomenológiája alcímet viseli az egyik vers a Préda (2002) című kötetben, vagy A Dante-paradoxonban (2011) olyan sorokat találunk, amelyek a filozófiából ismerős gondolatok nyomait hordozzák: „A test: szétrobbanó erők eredője. / A lélek maga a robbanás.” Szándékos ez a keresztezés, vagy önkéntelenül jönnek?*

– A két terminológia, a költői és a filozófiai nyelvhasználat keverésében, azt hiszem, az angol költészettől nyertem inspirációt. Ott van például Emily Dickinson filozófiai lírája. De már sokkal korábban, Shakespeare drámai jambusaiban és Sidney vagy Donne szonettjeiben is megjelenik ez a filozófiai hangoltság. De persze a magyar költészetben is számos példát találunk az ilyesmire, mondjuk Nemes Nagy, Babits vagy Füst Milán költői retorikájában. Hogy miért gondolom szerencsésnek ezt a látszatra törvénytelen határátlépést? Mert úgy gondolom, egy versnek költőileg is jól tesz a benne időnként feltűnő filozófiai szókinccs, s fordítva, egy filozófiai gondolatmenetnek is segít, ha olykor erőteljes, költői nyelvhasználat jellemzi. Gondolj Nietzsche-re vagy Cioranra!

– *A filozófiai nyelvhasználattal szembeállítva elmondható az, hogy a költészet nyelve demokratikusabb, hogy már a nyelvválasztás, és hogy azon keresztül kihez szólunk, hordoz valami politikai dimenziót?*

– A költészet közösen osztott tapasztalatunk – minden gyerek érti a költői nyelvet. De az ezoterikus költészet meghaladása kétségtelenül kortárs törekvés.

Én is egy kritikusomtól tudtam meg, hogy köznapira hangolt nyelvhasználat jellemzi a verseim szövegvilágát. Persze érthető a törekvés: ha a modernista költészet csúcсаira, Eliotra és Rilkére utalhatok, akkor érthető, miért van szükség az egyszerűsítésre. Másfelől az is igaz, hogy a költő nem csak a magyar kultúrában töltött be politikai szerepet. Gondolj Dantéra, Walt Whitmanra vagy Adyra – a költészet úgy is képes politizálni, hogy közben megőrzi lírai szemléletét és sajátos beszédmódját. Fontos, hogy ne váljon propagandává, a politika szolgá-lólányává.

– *Pusztán a sajátos nyelvhasználata különbözteti meg a költészetet a filozófusok munkáitól? Esetleg másképp szólít meg, más-más regisztereket érint az emberben? Relevánsnak tartod azt a kanti elképzelést, hogy a művészetben a fantáziát segíti az értelem, míg a megismerés vagy a filozófia esetében pedig fordítva történik, a fantázia áll az értelem szolgálatába?*

– Az első két kérdésemre igen a válaszom, a különböző nyelvi regiszterek az emberi tapasztalat más-más vetületét képesek leképezni, valóságunk más és más metszetét adják. Kantot nagyra tartom, hálás vagyok neki az esztétika legitimálásáért, de bocsánat, a költészetre vonatkozó bölcséleti reflexió hagyományából számomra fontosabb a kora modern diskurzus s benne olyan, a filozófia és a szépirodalom közötti átmeneti figurák, mint Montaigne, Pascal és a francia moralisták, Shaftesbury és Addison, a németeknél pedig az ízlésesztétika és – szégyen, nem szégyen – a populárfilozófia képviselői és persze Vico. Ezek a gondolkodók az interszubbektivitás hősei számomra, a személyközi kapcsolatok felfedezői, akiknél az érzékletesség és az érzékenység nem független a költői erőttől, s akiknél a képzelet a szellemességgel, az ízlés pedig az ítélőképességgel együtt jár (lásd Baeumler rekonstrukcióját a prekantiánus filozófiáról).

– *A nyelvkritikai megközelítéseket szem előtt tartva, mit gondolsz a filozófiai nyelvezet metaforikusságáról? Ha a filozófia is értelmezés, azaz képtelen leírni a világot, akkor felfogható-e a filozófia is költészetként?*

– A köznapri nyelv is metaforikus. A természetes nyelvnek a szabad asszociáció fontos sajátja. Gondolj például a gyermeknyelvre. Vagy Rousseau feltételezéseken alapuló nyelvtörténetére, amelyben a nyelv eredetileg költői természetű, s csak a fejlettség egy bizonyos fokán jut el a fogalomalkotásig. A költői nyelvhasználatnak azonban nem a metaforaképzés a lényege. Hanem az emberi tapasztalathoz való közvetlen hozzáférése. A költői nyelv ilyenfajta „élénksége”, életteli mivolta az, amit a filozófus sokkal nehezebben tud megőrizni, s amihez, miután elvesztette, csak kerülőutakon tud visszatérni.

Tudod mit? Ha nem haragszol meg, Arisztotelészhez kanyarodnék vissza. Aki ugye emlékezetes módon próbálja a *Poétika* 9. fejezetében a költészetet a filozófia és a történelem két véglete között, félúton, közvetítőként megragadni. Míg a filozófia egyetemes érvényű, semmi konkrétum nincs benne, a történelem a konkrét adatok bőséges tára, viszont legtöbbször nem merészkedik el az általánosításig. A költészet azt tudja, amit Lukács György, talán Schiller hatására is, az esztétikum sajátosságának nevez: a konkrét egyetemeset adja vissza, ami ugye paradoxon, s már csak ezért is lehetetlen.

– *Úgy is meg lehetne közelíteni a kérdést, hogy a filozófia talán azért minősül költészetnek, mert új fogalmakat vagy mentális struktúrákat alkot a világ vagy önmagunk megértéséhez, és fordítva, a művészet is a gondolkodás formája, mert új-fajta tapasztalatokhoz juttatja az embert. Tehát valahol mindkettő a keletkező ér-*

telmet provokálja ki, mondjuk más-más eszközökkel, ahol az egyik inkább értelminek, a másik inkább érzékinek tekinthető. Mit gondolsz erről?

– Megint az összevonás felé törekednék. Az értelmi legyen érzékletes, az érzéki legyen gondolati. Nincs köztük fal, minőségi ugrás, nem félnek egymásba átfordulni. Gondolj Wallace Stevensre vagy Pilinszkyre.

– Ha a magyar nyelvterület vonatkozásában értelmezzük a költészet és a filozófia viszonyát, melyiket tartod dominánsnak? Mondhatjuk-e, hogy sokáig inkább a költészetben, irodalomban volt jelen a gondolatiság? Ha igen, akkor változott a helyzet korunkban?

– Igen, régi szívfájdalma ez a régi magyarosoknak meg a magyar filozófiatörténészeknek és a magyar filozófia történészeinek, hogy hol van a szép, régi magyar filozófia. S hogy mért érzékeljük Berzsenyit vagy Vörösmartyt sokkal előbbnek gondolatilag is, mint kortársaikat, Hetényi Jánost vagy Erdélyi Jánost? De újabban nagyon izgalmas új kutatások szólnak a magyar filozófia rejtett kincseiről, s például pont Erdélyben a korszerű filozófia sem csak a 19. században jelenik meg, magyarul, latinul vagy németül. És hát ott van Weöres nagy költészeti-régészeti felfedezéssorozata, a *Három veréb hat szemmel* is, amely a régi magyarosokat is meglepte, vagy Borbély Szilárd régi magyaros kultúrán edzett íz-íz-vérig kortárs költészete.

– Bár nem szükségszerű az átmenet, szerinted miért tévednek időnként a filozófusok is a költészet területére? Ha ez megtörténik, változtat ez a fogalmi gondolkodásukon? Beszélhetünk kölcsönös visszahatásról vagy különböző regiszterek rendelődnek egymás mellé?

– Ennek szerintem az a magyarázata, hogy a két terület, ahogy mondtam, nincs egymástól elválasztva, összeér. Mintha egy közös földterületet két szomszéd falu felváltva, egyik innét, másik onnét szántaná fel, művelné meg. Platón *Államának* híres részlete, Ér mítosza a leghíresebb példája annak, hogy egy adott ponton a filozófus feladja, s a mítosz eszközéhez nyúl. De valami hasonló történik Heideggerrel is, amikor nyelvi energiái szétrobbantják fogalmi raktárkészletét. Fontos, hogy ne a kudarcélmény kergesse a filozófust a költészet mezejére.

– Te mindkét területen alkotsz. Hogyan kezeled ezt a viszonyt? Külön lehet tartani, vagy van egy meghatározatlansági zóna, ahol ezek valahol összeérnek?

– Számomra fontos az a titkos átjáró, amely a filozófia fogalmilag-logikailag körülhatárolt kertjéből a költészet szabad mezejére vezet. Ezt ahhoz a gyermekkori emlékhöz hasonlítanám, amelyet egy Twitter-üzenetben idézett fel egy francia levelezőtársam. Egy titkos útvonalra utalt, amely kertjük bokrokkal benőtt, áthatolhatatlannak tűnő sarkából indult, s átvezetett a szomszédban található templomkertbe. Erről az átjáróról egyedül ő tudott. Számomra fontos, hogy saját filozófiai szövegeim univerzumából legyen átjárásom a hétköznapi nyelvvel sokkal közvetlenebb, eredeti kapcsolatot ápoló, sokszor vigasztaló, sokszor perzegetetlen költészet világába. Erről lásd a *Préda* című kötetemet.

Vagy vegyük azt a példát, hogy a számomra oly fontos európai várostestet (urbs) és a benne zajló életformákat (civitas) egy angol nyelvű szakkönyvben és *A szelídek városa* (2018) című verseskötetben is igyekeztem nyelvileg leképezni. Az előbbi, filozófiai szövegben éppúgy megjelenik gyermekkori Buda-élményem, mint a verseskötetben (lásd a borítóját). A politikai gondolkodással foglalkozó szakmunkában, amelynek címe *Az európai város politikai filozófiája*, a város lakó generációk egymásra épülő tapasztalata valamifajta hagyományelvű

szemléletig vezet, csakúgy, mint *A szelídek városa* című vers. Mindkét szöveg-
tetre igaz, hogy bennük „vedutát fest a vak emlékezet”.

– *Úgy vettem észre, hogy elég mesélős a költészeted. A szelídek városában például többnyire olyan narratíva épül fel, amelyben egyszerre konstruálódik meg egy elbeszél vagy lírai identitás és a közelmúlt társadalmi-kulturális emlékezte. A versek valahol olyan értelemegészt rajzolnak fel, ahol az én és a környezet organikus vagy szoros kapcsolatot mutat. Ez pusztán az elbeszélés terméke, a narratíva teremti meg azt, hogy a traumatikus élményeknek is jól meghatározott helye van ebben a rendszerben, vagy eleve az értelem alakzataira hagyatkozol az írásban?*

– Jó megfigyelés ez. Valóban, úgy érzem, hősét és annak tárgyi és intersubjektív környezetét egyszerre kell megteremtenie a költőnek. De a traumatikus közösségi élményeknek és térbeli kivetülésüknek a diszkurzív, filozófiai munkáimban is, remélem, nyoma van. Lásd például *Költészet a romok között – Czesław Miłosz tragikus világlátása* című korai írásomat (szerintem Szántó Pista kérte még ezt a szöveget tőlem, a *Harmadkor* antológiába), vagy a *The Role of the Tragic in the Construction of Central European National Identities* című előadásomat, amelyben az '56-os tapasztalatról és Kundera Közép-Európa-képéről beszélek. Vagy egyik legutóbbi munkámat Ottlik Kőszeg-képéről. Ide tartozna még egy szép, bár kissé szürreális emlék is: Tolnai Ottónál a Pázmány esztétika szakos hallgatóival tett látogatásunk, mikor a délvidéki homokban-sárban lényegében elakadt a turistabuszunk, de talán ez már messze vezetne. Vagy *A kisváros dicsérete* című, általam társszerkesztett, költői címet viselő kötet, melyben a társadalomtudományok és az urbanisztika eszközeivel elemzik a szerzők a kisvárosi lét sivár vagy vigasztaló kortárs tapasztalatait. Végző soron be kell látni: a tér és a közös múlt viszonya, bármennyire divatos téma is, nehezen tehető fogalmi elemzés tárgyává. Bizonyos dolgok kapcsán elmondhatjuk: jobb, ha kimondatlanul maradnak.

– *A Préda című kötet egyik versét azzal indítod, hogy nincsenek szavaink a viszonylatokra, hogy egymástól elszigetelt alakzatokat nevezünk meg. Ezt szolgálja a történet, a kapcsolatok megteremtését? Mintha elégtelennek bizonyulna számra az ún. tárgyas költészet.*

– Melyik versre gondolsz? Ha felidézem, talán könnyebben válaszolok a kérdésemre. Általánosságban csak azt mondhatom, hogy amit időben végez el a történet, a narratíva, azt térbe vetíti ki a helyleírás. Több dimenzióját tudjuk megjeleníteni a személyközi vonatkozásoknak, a híres goethei, Vas István-i vonzásoknak és választásoknak, ha mind időbeli, mind térbeli metszetüket megszerkesztjük. Nem véletlenül vetíti ki a szerelmi viszonyokat Goethe a regényben a házbéli és a kertbéli térszerkezetek formájában! Vagy gondoljunk az emlékezés művészetére, az *ars memoriae*-ra: arra, hogy úgy tudunk valamit jól megjegyezni, ha helyhez kötjük azt. Mindenki tudja, hol tartózkodott épp, amikor értesült a New York-i ikertornyok elleni támadásról.

– *A Nincs magyarázat című versre gondolkodok...*

– Várj csak, megnézem... Igen, azt hiszem, igazad van. Ahogy én látom, ez a vers a szókincsünk, a nyelvünk statikus mivoltára utal. A nyelv ugyanis nem vesz tudomást arról, hogy a világ folyamatos alakulástörténet, s benne minden tárgy megállás nélkül alakot vált, ha másért nem, az entrópia törvényének engedelmessé. Csak az emberi gondolkodás szegmentálja a valóságot izolált, saját mivoltát őrző elemekre. A valóságban minden pontszerűen létező tárgy vi-

szonylatrendszernek eredője. Az interszubbektivitás elve is azt mondja ki, hogy az egyén sem zárul magába, hanem az, amit egyéniségnek nevezünk, a másokhoz fűződő kapcsolatokban válik meghatározottá. Igen, azt szeretném, ha a versek megvilágítanák ezt a szoros kötésrendszert, amelyben élünk, s amelyben ráadásul még mozgásteret is szeretnénk nyerni magunknak. Ebben az értelemben a versbéli történetek célja az, hogy az énünket meghatározó kötések, kötődések és kötelezettségek viszonyrendszerének kialakulását születésük folyamatában ábrázolja.

– *A Préda kötetet azért szeretem, mert személyesebb, egyes szám első személyben fogalmazod meg az élményeket. Ott mintha jobban felvállalnád az ént, legyen bármi is ez, kevésbé rejtőzködsz. A Dante-paradoxontól kezdve mintha reflektáltabb lenne a költészeted. És ez nemcsak abban mutatkozik meg, hogy játszol a kulturális utalásokkal, hogy az ént kulturális linkek hálójába ágyazod, hanem abban is, hogy az én nem oldódik fel az élményekben, hanem megjelenik egy „külső” vagy transzcendentális nézőpont, amelyben az én megfigyelés alá kerül. Többnyire úgy beszélsz itt az énről mint másikról. Ez a beszédmód egyfajta számvetésből, az énnel való szembenézésből fakad?*

– Ne feledd, a költészet – legalábbis a romantikus paradigma szerint – kockázat: mintha kitennéd magad egy hazugságvizsgálatnak. Igaz ez a költőre, az olvasóra, de még a hozzád hasonló elemzőre is. Platón óta azzal vádoljuk a költőt, hogy hazudnak, hogy nem az igazat mondják. Igen, igazad van, a költők hazudnak, s épp ezt várjuk tőlük – de hiszen épp erről beszéltünk, ez a különbség a történetíró és a költő között. A lírai invenció költés, azaz elemelkedés a tárgyi valóság szintjéről, nem hírközlés vagy tudományos adatfelvétel.

De nem szeretnék az általánosítások szintjén maradni. Az én köteteim megjelenési időpontjai között hosszú évek telnek el. Azok pedig nem hagyják érintetlenül a (fiktív vagy inkább az életrajzi?) ént sem. Nemcsak az énről való beszéd, hanem maga az én, sőt az én és az én közötti távolság, vagyis a reflexivitás is – szükségszerűen változik az emberi életben s így két kötetem között is.

Ettől még igazad van, a költészettel kapcsolatos igényem nekem is a számvetés. Amin nemcsak önvizsgálatot értek, hanem azt is, hogy egyben próbára tegyük az emberi léttel kapcsolatos feltevéseink racionalitását is.

– *A szelídek városában azt érzem, hogy a földrajzilag is behatárolható városok vagy térségek alatt kirajzolódik egy nagyon személyes tér, amelyet bár emlékek laknak be, szintén fel kell építeni, meg kell teremteni az élmények helyét. Mintha az lenne a tétje ennek a kötetnek, hogy rendet kell teremteni a személyközi terekben, az emlékezet és vágyak rendszerében, ahogy a Harmadik nap című versben megfogalmazod. Rendet lehet rakni, vagy minden vers csak egy kísérlet erre?*

– Igen, rendet szeretnék tenni benne – de tudnod kell, hogy rendetlen alak vagyok. Így sikerem is csak időleges lehet. A két város: a bennünk élő és a rajtunk kívül fekvő között nehéz az átfedést fellelni vagy az átjárást megteremteni: a kinti is meg a bennünk élő is folyamatos elmozdulásban van. Nehéz, de nem lehetetlen mindezt megragadni. Vannak kegyelmi pillanatok: mint a magaslatra épült, fehér templomban megtapasztalt fényjelenség Párizsban, amely újból megjelenik, isteni áldásként, az *Első nap* című szövegben.

– *Elégé mellbevágott ez a kétsoros: „Istenkáromlóként vagy eretnek, / Nem szereted már, hogyha szeretnek.” Nincs ebben a rendet rakni akarásban valami eretnokség, annak felmutatása, amit soha nem lehet megnyugtatóan a környezetébe illeszteni?*

– Érdekes elszólás, hiperkorrekció ez a tiéd. A kétsoros helyesen: „Istenimádóként vagy eretnek, / Nem szereted már, hogyha szeretnek.” A szavak ritmikája is ezt a szóválasztást diktálja. De igazad van: az Isten alkotta világot újrarendezni, vagyis nem elfogadni azt úgy, ahogy van, eretnek gondolat. Másfelől azonban a dolgok kétarcúságát állítja a kétsoros: hogy egyszerre lehetsz istenimádó és eretnek, hogy egyszerre állhat fenn, hogy te magad nem szeretsz, miközben téged szeretnek. Valójában Jónás tapasztalata ez, s annak inverze is egyben: akkor találsz rá Istenre, amikor a legmesszebb érzed/gondolod magad tőle.

– *Engem is meglepett ez az elszólás. Most lebuktam, mert egyrészt nem szeretem a pontatlan idézeteket, másrészt valószínűleg az kevert be, hogy közben Nagy László egyik jól ismert sorára gondoltam („S dúlt hiteknek kicsoda állít / káromkodásból katedrálist?”), ahol szintén összeérnek a végletek. Talán egy utolsó kérdés, manapság kiket tartasz a kortárs filozófia olyan alakjainak, akiknél tetten érhető a költői hangoltság, akik a nyelv erejére is hagyatkoznak?*

– Igen, elszólásod kontextualizálta, egyfajta rögtönzött intertextuális elemzést adta a kétsorosnak.

Ami a kérdéset illeti, az első, aki eszembe jut, Sir Roger Scruton. Talán azért is ő az első, mert épp könyvet írok az angol filozófusról, *Politics and Art in Roger Scruton's Conservative Philosophy* címen, a Palgrave Macmillan kiadó számára. A könyvben a politika, a művészet és a filozófia átfedéseire, összefüggéseire vagyok kíváncsi. Scruton eredetileg esztéta volt, aki aztán politikai filozófus is lett, de mindvégig megőrizte szerelmét a költészet és a zene iránt. Verset és regényeket is írt, és zenét is szerzett – operákat. Nála például jól érzékelhető ez a nyelvi teremtőerő. Vegyük mondjuk a *News from Somewhere. On Settling* című könyvét 2004-ből. Pieter Bruegel *Ikarusz bukása* című festményének elemzésével kezdődik a történet. De lássunk egy konkrét részletet, hátha érzékletesen tudja tenni a filozófiai beszédmód „költői” energiáit: „A formális tánc abban is segít, hogy megbékéljünk az emberi sorssal. Sétálj ki a fagyos éjszakába, hogy a távolból figyeld a hangokat, és máris hallod, ahogy a tánc a múltba úszik. Ahogy beleolvad a háttérbe, csatlakozik a többi tánchoz, mely a földnek ezen a pontján korábban megtörtént. A fiatalság, az erotika és az élet elpárolog, mígnem minden szellem együtt mozdul egy álomban. Ekkor érted meg, hogy az intenzív és céltalan közösségnek ezek a pillanatai adják az okát annak, hogy létezünk.”

De utalhatnék Michael Oakeshott-ra is. Az egyik róla szóló konferencián én voltam az utolsó előadó. Tudtam, hogy már mindenki nagyon fáradt lesz, mire én sorra kerülök. Ezért azt is tudtam, hogy nem szabad szokásos előadást tartanom. Elővettem az eredeti szövegemet, s kedvenc Oakeshott-idézeteimet áttördeltem, hogy verstestet öltsenek. Remélem, hogy amikor előadás helyett felolvastam őket, nemcsak én hallottam meg bennük a költői erőt. Meggyőződésem szerint ilyen szoros a kapcsolat a filozófia és a költészet között: csak rajtunk múlik, hogyan tördeljük a sorokat.